

Terug naar normaal: systeemtransitie als herontwerp van onze beschaving

Patrick Huntjens over waarom klimaatbeleid faalt zonder een ander wereldbeeld

Landelijke Lectorenplatform Klimaatverandering en Systeemtransitie (LLKS). Een brede expertise met één gezamenlijke missie: systeemtransities versnellen voor een veerkrachtige samenleving. In deze reeks spreken we met lectoren over klimaatverandering en systeemtransities. Deze keer: Patrick Huntjens, lector Sociale Innovatie en Duurzaamheidstransities bij Hogeschool Inholland en mede-auteur van de publicatie [“De rol van praktijkgericht onderzoek als katalysator van systeemtransities gerelateerd aan klimaatverandering”](#).

Wie met Patrick spreekt over systeemtransitie, merkt al snel dat het hem niet alleen om beleid of modellen gaat. Jaren geleden verruilde hij zijn woning in Amsterdam voor een oud schooltje in de Ooijpolder, een Natura 2000-gebied. “We wilden als gezin dicht bij de natuur leven, niet als bestemming, maar als onderdeel van het dagelijks bestaan.”

Zijn loopbaan begon in de ecologie, waar hij zag dat wetenschappelijke inzichten beleidsmatig vaak weinig effect hadden. “Als feiten niet genoeg zijn, moet je begrijpen hoe besluitvorming werkt.” Dat bracht hem bij politicologie en complexe systeemwetenschappen, en een focus op de governance van duurzaamheidstransities. Wat hij daar ontdekte veranderde zijn perspectief fundamenteel. “Sociale systemen lijken sterk op ecosystemen: met feedbackloops, drempelwaarden en kantelpunten. Wie één element maximaliseert, destabiliseert het geheel.” Vanaf dat moment verschoof zijn focus naar systeemontwerp.

Klimaatverandering wordt vaak benaderd als een technisch probleem, met oplossingen in technologie, markten en regelgeving. Volgens Patrick is dat een misvatting: het is een systeemfalen. “Het werkelijk radicale systeem is het systeem waarin wij nu leven.” Dat systeem is gebaseerd op een wereldbeeld waarin de mens boven de natuur staat, economie draait om groei en waarde wordt gereduceerd tot geld. Natuur wordt grondstof en ongelijkheid een bijproduct. Zolang dat wereldbeeld intact blijft, blijven oplossingen het probleem reproduceren: we verduurzamen energie terwijl we elders ecosystemen uitputten en sociale spanningen vergroten.

“Echte transitie betekent dat we erkennen dat economie ingebed is in samenleving, en samenleving in ecologie. Niet andersom.”

Transitie gaat daarom ook over een ander mensbeeld. Het dominante paradigma beschouwt de mens primair als rationele consument en concurrent, gedreven door eigenbelang. “Maar mensen zijn relationele wezens. We zijn afhankelijk van zorg, gemeenschap en levende systemen.” Volgens Huntjens staat daarom een paradigmaverschuiving op het spel: niet het vergroenen van het bestaande model, maar het



Patrick Huntjens doet onderzoek naar sociale innovatie en duurzaamheidstransities

transformeren van economische systemen. Van extractief naar regeneratief, van groei naar waarde, van accumulatie naar wederkerigheid. “Een economie die het leven ondermijnt is uiteindelijk economisch irrationeel. Economie moet weer middel worden, geen doel.”

In zijn werk ontwikkelde Huntjens het idee van een [Eco-Sociaal Contract](#): nieuwe maatschappelijke afspraken waarin ecologische grenzen leidend zijn, sociale rechtvaardigheid richtinggevend en economie expliciet in dienst staat van mens en natuur. Het klassieke sociaal contract regelde de verhouding tussen burger en staat. De natuurlijke leefomgeving bleef impliciet. “We hebben instituties (spelregels voor onze samenleving) ontworpen alsof we zelf buiten het ecosysteem staan, terwijl we daar gewoon onderdeel van zijn. Dat is de kernfout.”

Een Eco-Sociaal Contract vraagt om andere maatstaven van welvaart, andere vormen van eigenaarschap en andere governance-structuren. Niet maximale groei, maar meervoudige waardecreatie: ecologisch herstel, sociale cohesie en economische veerkracht. Deze benadering sluit aan bij praktijkgericht onderzoek zoals verwoord in de position paper van het LLKS: niet alleen kennis genereren over transities, maar ook bijdragen aan institutionele vernieuwing. Waar fundamenteel onderzoek analyseert, intervineert praktijkgericht onderzoek direct in veranderprocessen. “Wij werken niet alleen aan kennis over systemen. We werken in systemen.”

In gebiedsprocessen fungeert zijn lectoraat als schakel tussen wetenschap, beleid en praktijk. Niet door blauwdrukken te leveren, maar door met betrokken partijen te werken aan een handelingsperspectief dat recht doet aan ecologische, sociale én economische waarden. In een veenweidegebied draaide het debat lang om technische normen en sectorale belangen. Verhoging van het waterpeil was ecologisch logisch, maar economisch risicovol, waardoor het gesprek vastliep. “Door te sturen op waarden in plaats van maatregelen veranderde de dynamiek. Wat vinden we hier wezenlijk? Water en bodem sturend? Een eerlijk verdienmodel voor boeren? Een veerkrachtig landschap?” Zodra die waarden expliciet worden ontstaat ruimte voor institutionele innovatie. Transitie wordt dan geen optelsom van maatregelen, maar een herontwerp van relaties.

Een structureel obstakel is verkokering. Energie, landbouw, water, woningbouw en gezondheid: elk domein kent eigen financiering, regelgeving en politieke logica. “Deeltransities worden afzonderlijk ontworpen terwijl ze in dezelfde ruimte landen. Dat leidt tot botsingen die eigenlijk systeemfouten zijn.” Huntjens pleit daarom voor reflexieve governance: bestuur dat experimenteert, leert en zich aanpast. “Transitie is geen lineair implementatieproces. Het is een co-evolutionair proces waarin instituties, cultuur en technologie elkaar wederzijds hervormen.”

Volgens Huntjens blijft structurele hervorming kwetsbaar zolang onderliggende waarden ongemoeid blijven. “Zonder verschuiving in bewustzijn reproduceert het oude systeem zich in nieuwe vormen.” Daarom ziet hij innerlijke en institutionele transformatie als twee kanten van dezelfde medaille. “Relationele wereldbeelden waarin wederkerigheid centraal staat zijn geen romantische alternatieven, maar noodzakelijke referentiekaders.” De fundamentele vraag is uiteindelijk niet alleen hoe we systemen ontwerpen, maar ook wie wij willen zijn binnen die systemen.

Voor 2035 voorziet hij geen technocratische oplossing, maar een normatieve verschuiving. Boeren worden beloond voor ecosysteemdiensten. Burgerberaden krijgen invloed. Welvaart wordt gemeten in brede waarde in plaats van in bruto groei. “De kiemen zijn er al. De vraag is hoe we ze institutioneel verankeren in regels, markten en bestuur. Transities laten zich niet plannen, maar wel voeden en versterken.”

Dit interview is onderdeel van de reeks “Samen versnellen” van het [Landelijk Lectorenplatform Klimaatverandering en Systeemtransities \(LLKS\)](#). Om de zoveel tijd verschijnt een nieuw gesprek met een lector over systeemverandering en een gezonder, veerkrachtiger Nederland